

Козира П.В.

*канд. псих. наук, доцент кафедри практичної психології
Інституту управління, психології та безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ
Ryu161alfa@gmail.com*

Багрій В.В.

*викладач кафедри практичної психології
Інституту управління, психології та безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ,
viktoriab933@gmail.com*

Україна, Львів

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ УЧАСНИКІВ АТО У ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ ПЕРІОД

У статті представлено результати емпіричного дослідження показників та особливостей особистісного зростання учасників АТО у посттравматичний період.

Ключові слова: особистісне зростання, учасники АТО, травма, травматичні переживання, посттравматичний період.

Постановка проблеми. У зв'язку з інтенсивністю та масштабністю бойових дій у ході антитерористичної операції (АТО) її учасниками стала значна кількість військовослужбовців. Однак, за даними сучасних досліджень, травма не веде неминуче до пошкодження психіки чи дисфункціональності життя, вона також може приводити і до продуктивних змін в особистості та в її житті, до так званого посттравматичного зростання (ПТЗ). Варто зазначити, що порівняно з науково-експериментальним підходом, який фокусує увагу на руйнівних аспектах травмуючих переживань, і в руслі якого здійснено найбільшу кількість сучасних досліджень, теоретичні дослідження та роздуми науковців щодо особистісного зростання людини, поштовхом якому слугує пережите горе (лихо, трагедія, страждання), лише починають розгортатися в сучасній науці.

Мета роботи – на основі теоретико-емпіричного аналізу охарактеризувати особливості особистісного зростання учасників АТО у посттравматичний період.

Виклад основного матеріалу. Як строге наукове поняття, «особистісне зростання» має різноаспектні рівні інтерпретації: чимало наукових шкіл вкладають у нього істотно різний зміст, а психологічна практика експлуатує його, в принципі мало піклуючись про суворість термінології.

Сучасна психологія трактує особистісний ріст, в першу чергу, як вимірюваний факт, як результат істотних і позитивних змін в особистості людини. Як би синонімічно не вживався цей термін – зростання особистості, особистісне зростання, особистісний розвиток, зростання і розвиток особистості – у кожному із цих варіантів розуміються позитивні зміни в особистості людини, зміцнення стрижня і збільшення потенціалу особистості. Така особа у процесі особистісного росту оволодіває навичками управління своїм життям, внутрішній світ стає наповненим і багатшим. Основними характеристиками особистісного росту і розвитку у цьому випадку стають його спрямованість, активність і масштаб [6].

Для встановлення структури сфер прояву особистісного зростання учасників АТО у посттравматичний період було використано два підходи:

- якісний аналіз факторних компонентів за методикою «Опитувальник посттравматичного зростання» (далі-ОПТЗ), отриманих у результаті факторного аналізу;
- якісний аналіз відповідей військовослужбовців на відкрите запитання: *«Незважаючи на всі можливі проблеми і турботи, зумовлені участю в АТО, чи бачите Ви будь-які можливі вигоди, здобутки або переваги в цьому досвіді? Якщо так, то які саме?»*

Результати факторного аналізу дали змогу виокремити три сфери (фактори) прояву посттравматичного зростання військовослужбовців АТО за методикою ОПТЗ. Кожен фактор пояснює свій відсоток дисперсії: фактор № 1 – 23,8% дисперсії, фактор № 2 – 16,4%, фактор № 3 – 12,6%.

За статистичними показниками навантаження кожного твердження методики можна проінтерпретувати встановлену факторну структуру наступним чином:

Фактор № 1 «Зміни у сприйнятті власного «Я» / нові можливості».

Середнє значення і стандартне відхилення для цього фактора перебували на рівні: $M = 31,54$; $SD = 9,6$. Фактор включав твердження № 14 «Я відчуваю появу нових можливостей, які раніше були мені недоступними» (навантаження 0,80); твердження № 11 «Я можу зробити своє життя кращим» (навантаження 0,75); твердження № 12 «Я більшою мірою здатний приймати речі такими, якими вони є насправді» (навантаження 0,71); твердження № 7 «Я спрямував своє життя новим шляхом» (навантаження 0,66); твердження № 17 «Я більш охоче намагаюся змінювати речі, які потребують змін» (навантаження 0,63); твердження № 10 «Я почав краще усвідомлювати, що можу справлятися із труднощами/стресом» (навантаження 0,63); твердження № 3 «У мене з'явилися нові інтереси» (навантаження 0,60); твердження № 19 «Я з'ясував, що я сильніший, аніж вважав» (навантаження 0,58); твердження № 13 «Я більше ціную кожен день свого життя» (навантаження 0,56); твердження № 4 «Я відчув більшу впевненість у собі та своїх силах» (навантаження 0,55).

Якісний аналіз тверджень дає змогу зробити висновок, що фактор № 1 описує позитивні зміни у сфері сприйняття військовослужбовцем власного «Я», появу нових можливостей, збільшення сили особистості та появу відчуття внутрішньої цілісності.

Слід констатувати, що зміни в самосприйнятті є доволі поширеним наслідком руйнування базових уявлень про світ, що цілком узгоджується із соціально-когнітивною теорією травми Р. Янов-Бульман [3, 79]. Зокрема, значні життєві виклики, як-от збройне протистояння, здатні продукувати зростання відчуття того, що особа пройшла перевірку на власну силу та непохитність. Зваживши все, що сталося, людина здатна зрозуміти, що вона пережила найгірше і що тепер в її житті навряд чи виникнуть ситуації, з якими вона не здатна впоратись.

Так, якісний аналіз відповідей військовослужбовців на відкрите запитання про позитивні зміни після участі в АТО дав змогу виокремити такі ідентичні за спрямуванням твердження: 1) *«Став морально сильнішим»*; 2) *«Більше впевненості у своїх силах»*; 3) *«Набув бойового досвіду»*; 4) *«Це зробило мене сильнішим, більш стійким до стресових ситуацій»*; 5) *«Після самостійної реабілітації я став набагато більш ефективним у роботі, легко долаю перешкоди, які раніше мене спиняли»*; 6) *«Зменшив вплив слабких сторін свого характеру»*; 7) *«Війна як ініціація кожного чоловіка»*;

«Виявилось, що я сміливіша, ніж думала»; 9) *«Вміння працювати в надстресових ситуаціях і швидко приймати рішення»*; 10) *«У стресових ситуаціях можу раціонально розставити пріоритети»*; 11) *«Я бачу в цьому безцінний досвід і переконався, що не кожен може ходити в розвідку. Тобто став більш міцний духом і можу з гордістю сказати, що я захищав свою країну»*; 12) *«Ставлення до проблем змінилося: зараз критичні ситуації вирішую значно швидше і простіше, без паніки та стресу»*.

В закордонній науковій літературі зазначається, що деякі особи після досвіду значних життєвих потрясінь повідомляють про появу нових можливостей у житті, розвиток нових інтересів та нових видів діяльності. Щодо учасників АТО це може характеризуватися появою чіткої соціальної та політичної позиції, загостренням почуття справедливості та неприйняттям двозначних трактувань соціальних норм. На сьогодні учасники АТО започаткували низку соціальних проектів та створили чимало різних громадських організацій [5, 76].

Так, аналіз відповідей військовослужбовців на відкрите запитання про позитивні зміни після участі в АТО дав змогу виділити такі ідентичні за спрямуванням твердження: 1) *«Я чітко побачив мету своєї діяльності»*; 2) *«Прийняв рішення не займатися неулюбленою справою»*; 3) *«Зміна пріоритетів у житті»*, 4) *«Жити по-новому, хочу мати свою справу»*; 5) *«Я зрозумів, чого не хочу робити. Наприклад, не хочу сидіти в офісі і працювати на когось. Я не виконуватиму безглузду роботу»*; 6) *«Зрозумів, що втрачаю час, що є найціннішим у житті. Не повернувся на попередню роботу. Хочу започаткувати соціальний бізнес»*.

Фактор № 2 «Міжособистісні відносини». Середнє значення і стандартне відхилення для цього фактора перебували на рівні: $M = 17,75$; $SD = 7,05$. Фактор включав твердження № 21 «Я став більше визнавати, що маю потребу в інших людях» (навантаження 0,77); твердження № 15 «У мене з'явилося більше співчуття до інших» (навантаження 0,74); твердження № 16 «Я докладаю більше зусиль для налагодження та збереження відносин з іншими» (навантаження 0,70); твердження № 8 «Я відчуваю значну близькість з оточуючими» (навантаження 0,69); твердження № 20 «Я багато дізнався про те, якими чудовими бувають люди» (навантаження 0,62); твердження № 9 «Я легше виражаю свої емоції» (навантаження 0,44); твердження № 6 «Я зрозумів, що можу покласти на людей у разі потрапляння в небезпеку» (навантаження 0,40).

Якісний аналіз зазначених тверджень дає змогу дійти висновку, що фактор № 2 описує позитивні зміни у сфері міжособистісних відносин.

Цілком зрозуміло, що у певні моменти життєві випробування здатні призвести до втрат та руйнування важливих міжособистісних відносин, однак у деяких випадках наслідки подолання травми також можуть продукувати значимі позитивні зміни у стосунках між людьми. Одна з таких змін проявляється в тому, що особа, переживши життєву кризу, починає цінувати наявність у її житті певних соціальних взаємовідносин.

У науковій літературі констатується, що особи, які пережили тяжкі життєві випробування, зауважують у собі здатність бачити справжню сутність взаємовідносин. Тобто відбувається процес перевірки й переформатування дотравматичних соціальних контактів: особа чітко для себе розуміє, хто її справжні друзі, і ті, які залишилися, стають набагато ближчими. Учасники АТО часто зазначають, що в результаті участі у збройному конфлікті зуміли переоцінити значення поняття «дружба». Багато хто з військовослужбовців стверджують, що дружні взаємини, які сформувались у них із побратимами, є найміцнішими з усіх, що існували колись в їхньому житті [2, 87].

Так, якісний аналіз відповідей військовослужбовців на відкрите запитання про позитивні зміни після участі в АТО дав змогу виокремити такі

ідентичні за спрямуванням до вищевказаного твердження: 1) *«Напевно, насамперед можна відмітити – це довіра до свого товариша, а також згуртованість підрозділу»*; 2) *«Більш об'єктивне оцінювання людей»*; 3) *«Найкращі здобутки на війні, звісно, це друзі, побратими. Таких у цивільному житті не знайти»*; 4) *«З'ясувалося, хто справді людина, а хто так – лише образ людини»*; 5) *«Відсіювання з кола спілкування тих, для кого важливі інші речі»*; 6) *«Я почав більше цінувати сім'ю й віддавати перевагу сімейним цінностям»*; 7) *«Єдність з побратимами»*; 8) *«Познайомився з чудовими людьми, яких у цивільному житті просто не зустрів би»*; 9) *«Війна познайомила з багатьма справжніми друзями. Відкрила очі на життя і показала хто є хто. Це був, мабуть, один із найяскравіших і справжніх періодів життя. Життя «без масок».*

Фактор № 3 «Життєва філософія». Середнє значення і стандартне відхилення для цього фактора перебували на рівні: $M = 12,27$; $SD = 4,22$. Фактор включав твердження № 1 *«У мене змінилися пріоритети стосовно того, що важливо в житті»* (навантаження 0,66); твердження № 5 *«Я почав краще усвідомлювати духовні цінності»* (навантаження 0,64); твердження 18 *«Мої релігійні вірування посилюлися»* (навантаження 0,59); твердження 2 *«Я набагато краще усвідомлюю цінність власного життя»* (навантаження 0,56).

Якісний аналіз тверджень дає змогу зробити висновок, що фактор № 3 описує позитивні зміни, що стосуються філософії життя (пріоритетів, розуміння світу та себе, духовності).

В науковій літературі за темою дослідження посттравматичного зростання часто зазначається, що зміна пріоритетів життєвих цілей є одним із ключових елементів зміни загальної філософії життя, яку особа може переживати як власний психологічний розвиток. Наприклад, в момент збройного протистояння через загрозу втратити життя у багатьох військовослужбовців можуть статися фундаментальні зміни життєвих пріоритетів. Наприклад, може змінитися ставлення до речей, які раніше вважалися незначними (прагнення накопичити мільйон доларів може виявитися менш важливим, аніж стосунки у сім'ї або проживання кожного

дня на повну). Колишні цілі та завдання, які видавалися до кризи надзвичайно важливими, втрачають значення, а інші, навпаки, виходять на перший план. Більшого значення набувають внутрішні (наприклад, провести більше часу зі своїми дітьми), а не зовнішні пріоритети (наприклад, заробити багато грошей).

Так, якісний аналіз відповідей військовослужбовців на відкрите запитання про позитивні зміни після участі в АТО дав змогу виокремити такі ідентичні за спрямуванням твердження: 1) *«Переосмислення завдань на майбутнє і цінності часу»*; 2) *«Я цілком переглянув своє ставлення до світу та родини. Я почав поважати себе і почав займатися спортом»*; 3) *«Навчився виживати у будь-яких умовах із відчуттям любові»*; 4) *«Змінився сенс життя»*; 5) *«Тепер маю змогу переглянути минуле життя і рішуче відкинути все, що заважало»*; 6) *«Життя прожив не дарма»*; 7) *«Переосмислення цінностей життя»*; 8) *«Переоцінка пріоритетів, почав цінувати насправді важливі речі»*; 9) *«Я поборов свій страх і побачив, що є життя і, мабуть, прийшов до розуміння, навіщо воно»*; 10) *«Я живу з чистою совістю»*; 11) *«Почав цінувати всі моменти життя»*; 12) *«Повернулася жага до життя»*.

Істотними ознаками посттравматичного зростання є звернення особи до духовності чи релігії. При цьому часовий інтервал між позитивними змінами цій сфері та травматичною подією може значно різнитися. Встановлено, що траєкторії можуть бути абсолютно різними, навіть якщо якість та зміст досвіду були аналогічними. Досвід, що стосується цієї сфери зростання, відображає збільшення почуття сенсу та мети життя, більше задоволення і ясність у відповідях на фундаментальні екзистенційні запитання.

Для проведення порівняльного аналізу вираженості трьох сфер прояву посттравматичного зростання учасників АТО нами було уніфіковано «сирі бал», отримані за кожним із факторів. З огляду на те, що кожен фактор формувався на основі різної кількості тверджень, ми здійснили перетворення «сирих балів» за допомогою застосування корегувальних коефіцієнтів (2,5; 1,7; 1), пропорційних кількості тверджень у кожному факторі.

Аналіз вираженості трьох сфер прояву посттравматичного зростання серед учасників АТО показав, що найбільшого вираження досягає фактор № 1 «Зміни у сприйнятті власного «Я» / нові можливості». Найменшу вираженість проявив фактор № 2 «Міжособистісні відносини» (рис. 1.1.).

Рисунок 1.1 - Аналіз вираженості трьох сфер прояву посттравматичного зростання серед учасників АТО

Зазначені емпіричні результати цілком узгоджуються з даними, отриманими в дисертаційному дослідженні В. Тімченка, присвяченого вивченню психологічних наслідків перебування рятувальників у зоні проведення АТО. Зокрема, найбільш вираженою ознакою посттравматичного зростання серед рятувальників після повернення з району збройного конфлікту була «сила особистості» ($M = 85,15$), найменш вираженим – фактор «міжособистісні відносини» ($M = 30,50$) [6].

Окрім того, встановлені в нашому дослідженні позитивні зміни у сфері «Зміни у сприйнятті свого «Я» / нові можливості» певним чином перекликають з емпіричними даними дослідження Л. Шестопалова, В. Кожевнікова, О. Бородавко [1]. Зокрема, ці науковці під час оцінювання учасників АТО за допомогою «Шкали базисних переконань» встановили, що в їхній структурі базових переконань домінує висока оцінка цінності власного «Я».

Встановлена у нашому дослідженні закономірність розподілу вираженості позитивних змін за сферами посттравматичного зростання узгоджується і з результатами низки закордонних емпіричних досліджень учасників бойових дій. Зокрема, у 2006 році група науковців із Бостонського університету (S. Maguen, D. Vogt, L. King, D. King, V. Litz) встановила, що у

структурі посттравматичного зростання ветеранів війни у Перській затоці домінували такі сфери позитивних змін, як «збільшення особистісної сили» та «збільшення цінування життя» [4, 15].

Для того, щоб детально відобразити структуру прояву особистісного зростання учасників АТО, нами також було здійснено якісний аналіз відповідей респондентів за шкалою позитивних змін «Опитувальник змін у поглядах» (далі – ОЗУП). Підсумки опитування військовослужбовців, які хоча б частково погодилися з кожним з одинадцяти позитивних тверджень, подано у таблиці 1.1. і на рис. 1.2.

Таблиця 1.1

Частка військовослужбовців, які повідомили про позитивні зміни

№	Твердження	
1	Я відчуваю себе людиною, яка пізнала життя	86%
2	Я тепер значно більше ціную своїх друзів та рідних	85%
3	Тепер я більш рішуче добиваюся досягаю успіху в житті	84%
4	Тепер я проживаю кожен день на повну силу	69%
5	Я ставлюся до кожного дня як до подарунка	65%
6	Я більше не відчуваю тривоги і страху, коли думаю про смерть	63%
7	Тепер я більше ціную людей	60%
8	Я почав краще розуміти інших і терпиміше до них ставитись	56%
9	Я не сприймаю людей або речі навколо мене як щось звичайне	50%
10	Я більше не сприймаю життя як звичайну даність	45%
11	Тепер я значно більше вірю в людей	46%

Як видно з даних таблиці 1.1, понад 80% учасників АТО погодилися з такими позитивними змінами у поглядах, як: пізнання світу, збільшення цінування друзів та рідних, більш рішуче досягнення успіху в житті. Ці три твердження цілком відповідають факторам № 1 і № 2 з вищезазначеного

аналізу даних методики «Опитувальник посттравматичного зростання». Крім того, більш ніж 60% досліджуваних погодилися з такими позитивними змінами у поглядах, як: початок проживання кожного дня на повну, ставлення до кожного дня як до подарунка, відсутність тривоги та страху, коли думаєш про смерть. Ці три твердження доволі тісно пов'язані з фактором № 3 «Життєва філософія» методики ОПТЗ.

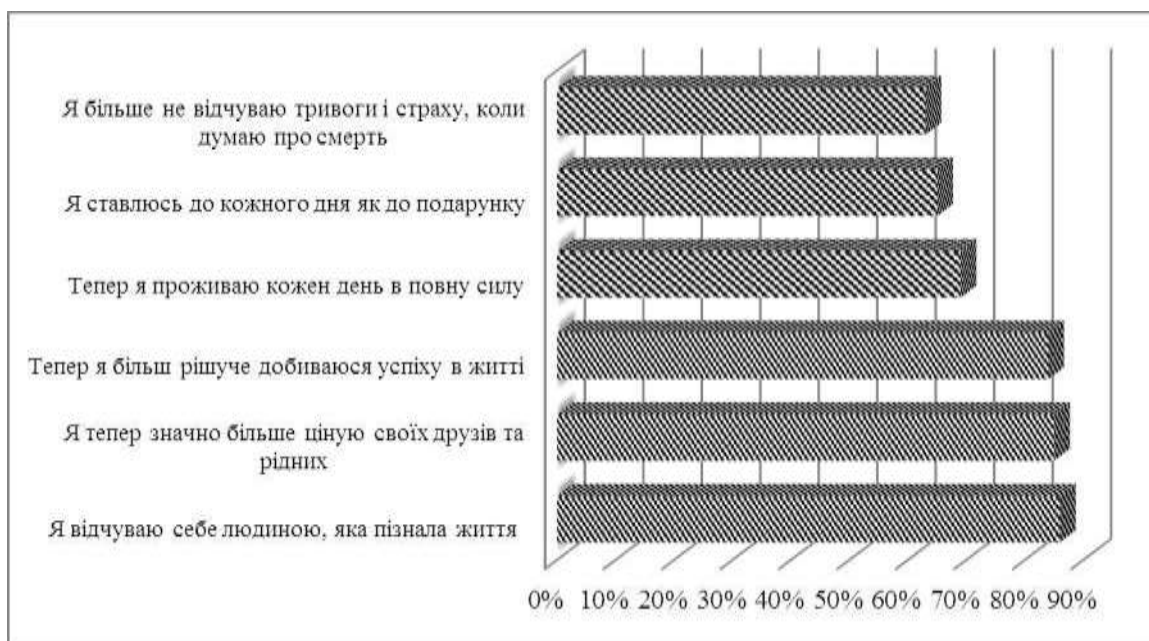

Рисунок 1.2 Аналіз вираженості посттравматичного зростання за шкалою позитивних змін методики ОЗУП

Щоправда, незважаючи на зазначені дані про наявність ознак посттравматичного зростання серед учасників АТО та структуру його прояву, слід констатувати, що окремі військовослужбовці також повідомляли про негативні зміни у поглядах на життя.

Зокрема, середнє значення шкали негативних змін методики ОЗУП для вибірки учасників АТО перебувало на рівні $M = 34,85$ ($SD = 10,55$). Це доволі високий показник, якщо порівнювати з даними закордонних досліджень, у яких ОЗУП було використано як основний інструментарій.

Зазначимо, що у більшості наведених закордонних досліджень середнє значення негативних змін у поглядах було помітно нижчим, ніж серед учасників АТО. На нашу думку, ця різниця у середніх значеннях методики цілком адекватно відображає силу травматичного впливу участі в бойових діях. Зокрема, у закордонних дослідженнях значно нижчі показники

негативних змін у поглядах були зафіксовані у таких вибірках, як: телевізійні свідки теракту ($M = 23,97$; $SD = 7,97$), терапевти, що співпрацюють із травмованими особами ($M = 23,31$; $SD = 7,24$), медсестри ($M = 26,80$; $SD = 10,78$), співробітники бюро ритуальних послуг ($M = 26,62$; $SD = 8,60$), студенти коледжів ($M = 30,54$; $SD = 10,81$). Ці особи не переживали травматичних ситуацій, що становили безпосередню загрозу для їх життя. Частку учасників АТО, які хто хоча б частково погодилися з кожним із п'ятнадцяти негативних тверджень ОЗУП, подано у таблиці 1.2.

Як видно з наведених даних, найчастіше до негативних змін учасники АТО зараховували появу жорстокості у ставленні до оточуючих і зменшення терпимості до них. Домінування саме цих негативних змін у поглядах є цілком логічним наслідком участі у збройному конфлікті.

Таблиця 1.2

Частка військовослужбовців, що повідомили про негативні зміни

№	Твердження	
1	Я став жорсткішим з оточуючими	58%
2	Я став менш терпимим до оточуючих	50%
3	Тепер я не довіряю людям	35%
4	Я дуже хотів би відмотати час назад та перенестися туди, де нічого цього ще не трапилося	32%
5	Іноді мені здається, що бути гарною людиною безглуздо	32%
6	Мені набагато складніше спілкуватися з оточуючими	31%
7	Тепер я дуже боюся смерті	19%
8	Я не очікую від майбутнього нічого хорошого	18%
9	Мені весь час здається, що мене очікує щось погане	15%
10	Мене більше нічого не радує	15%
11	Мені весь час здається що я знаходжуся у підвищеному стані	15%

12	Я більше не відчуваю в собі сил справлятися зі справами	12%
13	Я практично не вірю в себе	9%
14	Моє життя позбавлене сенсу	7%
15	Мені здається, що моє тіло померло і жива лише голова	7%

Вищезазначені результати цілком узгоджуються з поглядами більшості сучасних дослідників і свідчать про те, що одна і та сама особа здатна одночасно відчувати як негативні, так і позитивні наслідки психологічної травми. Тобто отримані результати наочно демонструють багатовимірність людської реакції на травму.

Висновки.

Підсумовуючи результати емпіричного дослідження, можна констатувати, що військовослужбовці – учасники АТО демонструють доволі високий рівень особистісного зростання у посттравматичний період. Він помітно перевищує показники ветеранів інших збройних конфліктів. Крім того, особистісне зростання учасників АТО у посттравматичний період проявляється в трьох основних сферах, а саме: прояв посттравматичного зростання серед учасників АТО показав, що найбільшого вираження досягає фактор № 1 «Зміни у сприйнятті власного «Я» / нові можливості». Найменшу вираженість проявив фактор № 2 «Міжособистісні відносини» (рис. 1.1.).

Позитивні зміни внаслідок посттравматичного зростання відображаються у поглядах, як: пізнання світу, збільшення цінування друзів та рідних, більш рішуче досягнення успіху в житті, а також: початок проживання кожного дня на повну, ставлення до кожного дня як до подарунка, відсутність тривоги та страху, коли думаєш про смерть.

Негативні зміни внаслідок посттравматичного зростання проявляються в жорстокості у ставленні до оточуючих і зменшення терпимості до них.

Домінування саме цих негативних змін у поглядах є цілком логічним наслідком участі у збройному конфлікті.

Література

1. Волошин П.В., Шестопалова Л.Ф., Підкоритов В.С., Марута Н.О., Бачеріков А.М. Посттравматичні стресові розлади: діагностика, лікування, реабілітація: Методичні рекомендації. Х.: Ін-т неврології, психіатрії та наркології АМН України, 2002. 47 с.
2. Зубовський Д. С. Адаптація та апробація україномовної версії методики «Опитувальник посттравматичного зростання». Психологічний часопис : зб. наук. пр. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2018. № 7. Вип. 17 С.121–135.
3. Кокурн О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н. С. Особливості ступеню вияву у військовослужбовців діагностичних індикаторів ПТСР, зумовленого впливом екстремальних чинників бойової діяльності. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2016. Вип. 2(20) С. 84–93.
4. Осьодло В. І., Зубовський Д. С. Посттравматичне зростання особистості учасників бойових дій: сучасний стан та перспективи. Український психологічний журнал : зб. наук. пр. КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. № 1(3). С. 63–79.
5. Приходько І. І. Посттравматичне зростання як компонент емпіричної трансформаційної моделі психологічної безпеки особистості фахівця екстремального виду діяльності. Вісник Національного університету оборони України. 2013. Вип. 1 (32). С. 269–273.
6. Тімченко В.О Психологічні наслідки перебування рятувальників у зоні проведення антитерористичної операції: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.09 . Х.,2017. 275 с.
7. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія. Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.

Kozyra P. V.

Kand. Psychological Sciences, Associate Professor of the Department of practical psychology

*Institute of management, psychology and security
Lviv State University of internal affairs*

Ryu161alfa@gmail.com

Bagriy V. V.

*teacher of the Department of practical psychology
Institute of management, psychology and security
Lviv State University of internal affairs,*

viktoriab933@gmail.com

Ukraine, Lviv

EMPIRICAL STUDY OF INDICATORS AND FEATURES OF PERSONAL GROWTH OF ATO PARTICIPANTS IN THE POST-TRAUMATIC PERIOD

The article presents the results of an empirical study of indicators and features of personal growth of ATO participants in the post-traumatic period.

Key words: personal growth, ATO participants, trauma, traumatic experiences, post-traumatic period.

References

1. Voloshin P. V., Shestopalova L. F., Podkoritov V. S., Maruta N. A., Bacherikov a.m. Post-Traumatic Stress Disorders: diagnosis, treatment, rehabilitation: methodological recommendations. Kh.: Institute of neurology, psychiatry and Narcology of the Academy of Medical Sciences of Ukraine, 2002. 47 p.
2. Zubovsky D. S. adaptation and testing of the Ukrainian-language version of the methodology "questionnaire of post-traumatic growth". Psychological magazine: sat. Nauk. PR. Kyiv: G. S. Kostyuk Institute of psychology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine, 2018. No. 7. Issue 17 pp. 121-135.
3. Kokun O. M., Agaev N. A., Pishko I. A., Lozinskaya N. S. features of the degree of manifestation of diagnostic indicators of PTSD in military personnel caused by the influence of extreme factors of combat activity. Problems of extreme and Crisis Psychology. 2016. Issue 2 (20) Pp. 84-93.
4. Osiodlo V. I., Zubovsky D. S. post-traumatic growth of the personality of participants in military operations: current state and prospects. Ukrainian psychological Journal: sat. Nauk. PR. Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kiev, 2017. № 1 (3).
5. Prikhodko I. I. post-traumatic growth as a component of the empirical transformational model of psychological safety of a specialist of an extreme type of activity. Bulletin of the National Defense University of Ukraine. 2013. Issue 1 (32). Pp. 269-273.
6. Timchenko V. A. psychological consequences of the stay of rescuers in the area of the Anti-Terrorist Operation: dis. ... Kand. psycho. Nauk: 19.00.09 . Kh., 2017. 275 P.
7. Titarenko T. M. psychological health of the individual: means of self-help in conditions of long-term traumatization : monograph. Institute of social and political psychology. Kropyvnytskyi: IMEX-Ltd, 2018. 160 P.

Відомості про автора (авторів):

79022

м. Львів, вул. Люшнева, 15

Багрій В.В.

0976538156

viktoriab933@gmail.com